

॥ ३९ ॥ ४० ॥ गवादिवत् आहारमात्रवेतनाः विष्टिगृहीतानामप्याहारमात्रदेयमित्यर्थः व्यवहारिणः कारुशिल्पिप्रभृतयः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ इति आश्रमैः भारतभाः पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥५॥
मंडलानि अरिर्मित्रमित्यादीनि उदासीनादन्योमध्यमोद्वयोरपि दृष्टाकांक्षी ॥ १ ॥ चतुर्णां शत्रुपक्षे जातानां शत्रुः शत्रुमित्रं उभयोर्जयार्थं पराजयार्थं चेति ॥ २ ॥ यथेच्छकंपरैर्भेद्यत्वं भवेत्तत्त्वमभवेत्तस्माद
वहितस्तिष्ठेत् यथाभेदो न भवेदिति ॥ ३ ॥ द्वादश चत्वारः शत्रुजाताः षट् आततायिनः मित्रं अमित्रमित्रं चेति षष्टिगुणाः कृष्यादीन्यष्टौ संधानकर्माणि बालादयो विंशतिरसंधेयाः नास्ति क्स्यादयश्चतुर्दशदोषाः

कारयेथाश्च कर्माणि युक्तायुक्तैरधिष्ठितैः ॥ सेनाप्रणेता च भवेत्तवता तद्वद्वतः ॥ ३९ ॥ शूरः क्लेशसहश्चैव हितो भक्तश्च पूरुषः ॥ सर्वे जनपदाश्चैव तव कर्माणि पां
डव ॥ ४० ॥ गोवद्रास भवच्चैव कुर्युर्ये व्यवहारिणः ॥ स्वरंधं परंधं च स्वेषु चैव परेषु च ॥ ४१ ॥ उपलक्षयितव्यं ते नित्यमेव युधिष्ठिर ॥ देशजाश्चैव पुरुषा विक्रान्ताः
स्वेषु कर्मसु ॥ ४२ ॥ यात्राभिरनुरूपाभिरनुग्राह्याहितास्त्वया ॥ गुणार्थिनां गुणः कार्यो विदुषा वै जनाधिप ॥ अविचार्याश्च ते ते स्युरचला इव नित्यशः ॥ ४३ ॥
इति श्री महाभारते आश्रमवासिके पर्वणि आश्रमवासपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥५॥ धृतराष्ट्र उवाच मंडलानि च बुध्येथाः परेषामात्म
नस्तथा ॥ उदासीनगणानां च मध्यस्थानां च भारत ॥ १ ॥ चतुर्णां शत्रुजातानां सर्वेषामाततायिनां ॥ मित्रं चामित्रमित्रं च बोद्धव्यं ते रिकर्शन ॥ २ ॥ तथा मा
त्या जनपदादुर्गाणि विविधानि च ॥ बलानि च कुरुश्रेष्ठ भवत्येषां यथेच्छकं ॥ ३ ॥ ते च द्वादश कौंतेय राज्ञां वै विषयात्मकाः ॥ मन्त्रिप्रधानाश्च गुणाः षष्टिर्द्वादश
च प्रभो ॥ ४ ॥ एतन्मंडलमित्याहुराचार्या नीतिकोविदाः ॥ अत्र षाड्गुण्यमायत्तं युधिष्ठिर निबोधत ॥ ५ ॥ दृढि क्षयौ च विज्ञेयौ स्थानं च कुरुसत्तम ॥ द्विसप्त
त्यां महाबाहो ततः षाड्गुण्यजा गुणाः ॥ ६ ॥ यदा स्वपक्षो बलवान् परपक्षस्तथा बलः ॥ विगृह्य शत्रून् कौंतेय जेयः क्षितिपतिस्तदा ॥ ७ ॥ यदा परे च बलिनः स्वपक्षश्चै
व दुर्बलः ॥ सार्धं विद्वांस्तदा क्षीणः परैः संधिं समाश्रयेत् ॥ ८ ॥ द्रव्याणां संचयश्चैव कर्तव्यः सुमहांस्तथा ॥ यदा समर्थो यानाय न चिरेणैव भारत ॥ ९ ॥ तदा सर्वं वि
धेयं स्यात्स्थानेन सविचारयेत् ॥ भूमिरल्पफला देया विपरीतस्य भारत ॥ १० ॥ हिरण्यं कुप्य भूयिष्ठं मित्रं क्षीणमथो बलं ॥ विपरीतान्निगृह्णीयात्स्वयं संधिं विशार
दः ॥ ११ ॥ संध्यर्थं राजपुत्रं वालिप्सेथा भरतर्षभ ॥ विपरीतं न तच्छ्रेयः पुत्रकस्यां चिदापदि ॥ १२ ॥ तस्याः प्रमोक्षेयत्वं च कुर्याः सोपायमंत्रवित् ॥ प्रकृतीनां च
राजैर्द्रराजादीनां विभावयेत् ॥ १३ ॥

मंत्रादीन्यष्टादशतीर्थानीति एतेषु केचित् हानार्थं ज्ञातव्याः केचिद्गुपादानार्थं ॥ ४ ॥ षाड्गुण्यादयः प्रागेव व्याख्याताः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ संध्य
र्थमितिसार्धः यः संधिं करोति तस्य पुत्रं स्व निकटे स्थापयेदित्यर्थः तदकरणे महत्यापदायाति कदाचिन्नस्यामप्यागतायां अमोक्षे तत्परिहारे यत्नोपि कर्तव्यः ॥ १२ ॥ दीनान् अथ बधिरादीन् विभावयेत् पूजयेत् ॥ १३ ॥